
WOLFGANG EISMANN

Krek je bil pesnik, zbiralec in raziskovalec tradicionalne literature, tj. ljudskega izročila in eden začetnikov raziskav na področju slovanske mitologije.

Ključne besede: Gregor Krek, filologija, zbiranje pesmi, mitologija, debelna teorija

Krek was a poet, collector, and researcher of traditional literature (i.e., folk tradition), and was one of the first to do research in Slavic mythology.

Keywords: Gregor Krek, philology, collection of songs, mythology, Stammbaum theory

---

KREK KOT FILOLOG, PESNIK IN ZBIRALEC LJUDSKIH PESMI

Vatroslav Jagić je že v nekrologu o Kreku podcenil njegovo delo *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte* ('Uvod v slovansko literarno zgodovino') [2. izd., Krek 1887]. Predstavniku šole, ki je ni posebno cenil, je namreč očital, da s tem delom ni bil vedno povsem na tekočem s stanjem v slavistiki tistega časa. V delu *Istorija slavjanskoj filologii* ('Zgodovina slovanske filologije') je Jagić celo nekoliko vzvišeno zapisal:

Kot priročnik je Krekovo delo zelo pomembno, saj vsebuje številne bibliografske napotke, na splošno pa gre tukaj bolj za kompilatorsko delo kakor pa za samostojno raziskavo. Avtorjevo besedilo nad črto [t.j. nad opombami, op. W. E.] literature, navedene pod črto, vsebinsko ne predstavlja vedno v celoti. Avtor ni bil nenaklonjen romantičnim nagnjenjem, ljubil je mitologijo in folkloristiko. [Jagić 1910: 785 sl.]

Nato pa vendarle sledi dokaj popolno naštevanje Krekovih spisov. Stanislav Hafner je v »Geschichte der österreichischen Slawistik« (Zgodovina avstrijske slavistike) [Hafner 1985: 52 sl.] v tem pogledu bistveno objektivnejši. Če si ogledamo vsa Krekova dela, predvsem pa njegovo glavno delo, se moramo glede na današnje obsežno notranjo diferenciacijo področja filologije čuditi, da Jagić zapiše: *V slavistični vedi ga je bolj pritegnila zgodovina literature kot pa filologija v ožjem pomenu besede* [Jagić 1910: 785]. Tudi ta navedek se nanaša na njegovo glavno delo, v katerem 600 od 887 strani ni posvečenih eksplicitno literaturi (ne v današnjem ne v takratnem smislu).

S stališča zgodovine znanosti je tu seveda šele nakazana skromna diferenciranost discipline, ki je pri ustanovitvi prvih kateder pripeljala do tega, da so bili predstavniki, kakršen je bil Miklošič na Dunaju, *tudi kot literarni raziskovalci ... v prvi vrsti filolog[i] v smislu klasične filologije*; zanje sta bila za raziskovanje na področju filologije zanimiva le starejša

slovanska literatura in ljudsko pesništvo, novejšo literaturo pa so pripisovali estetiki in kritiki [Hafner 1985: 45].

Če odmislimo današnje notranje diferencirane sisteme in njihove zagovornike, ki neomajno sledijo Luhmannovi logiki, čeprav se je že pred časom znova pojavila želja po dediferenciaciji in podrobnim nastavkom njenega premagovanja, Krek ni bil le filolog (kar mu Jagić deloma odreka), temveč je bil prvotno tudi književnik, to pa bi lahko bilo odlično izhodišče za literarno vedo v današnjem postmodernem smislu. Jagića je najverjetneje motilo predvsem to, da se je Krek veliko posvečal mitologiji, saj o t. i. mitološki šoli ni imel dobrega mnenja; zaradi tega je tako usmerjena Krekova prizadevanja ocenil kot nefilološka.

Krek je že kot učenec in študent objavljajl pesmi v številnih časopisih, leta 1862 pa je pod naslovom *Poezije* v Ljubljani izšlo 61 njegovih pesmi v samostojni publikaciji. Knjiga med drugim vsebuje tudi sonetni venec z mojstrskim sonetom, v katerem Krek (podobno kakor Prešeren) v akrostihu razkrije ime svoje oboževanke (POLAKOVI MILICI). Vse to je bilo epigonsko: močno je namreč spominjalo na Prešerna in najverjetneje je Krek pozneje prav zaradi nesramnega Levstikovega epigrama in zelo skromnega uspeha svoje pesniške poskuse opustil. Leta 1863 je v Celovcu izšla še njegova epska pesnitev v treh spevih »Na sveti večer o polnoči«, ki jo je Janez Dolenc ocenil mnogo bolje kot dosedanja literarna veda. Zadnje pesem je Krek objavil na začetku leta 1866 [Dolenc 2001: 40]. V tem okviru ne gre za presojo Krekovega literarnega dela, vendar njegovo pesništvo nakazuje, zakaj je bil pozneje tudi pri svojih znanstvenih prizadevanjih tako močno podvržen vplivom tradicionalne ali ljudske literature. Na to kaže tudi njegovo zgodnje posvečanje ljudskemu pesništvu. Zapisoval je sam, objavil pa je le epsko pesnitev (»Rožmanova Alenčica«, 1859) in pripoved (»Divji mož«, 1858), ki jo je sam literarno predelal. Že precej zgodaj je v *Novicah* zapisal povabilo k zbiranju tradicionalnega ljudskega slovstva, kar je pri nekdanjem liriku Luki Jeranu, ki se je razvil v predstavnika versko usmerjene literature, v *Zgodnji danici* leta 1858 sprožilo jezen odziv na pesemsko kugo; Krek je v *Novicah* (1858) odgovoril z dolgim člankom »Cena pesem narodnih«. Ko se je po ustanovitvi Slovenske matice pojavila želja po objavi slovenskih pesmi iz zbirke Stanka Vraza in po zbiranju pesmi nasploh, je Krek dobil nalogo, da pregleda zbirko iz Vrazove zapuščine. Menil je, da bi lahko razprodano zbirko Poljaka Emila Korytka *Slovenske pesmi kranjskiga naroda* (5 knjig, 1839–1844) in številne druge pesmi izdali skupaj z Vrazovim gradivom. O njegovih zahtevah po kritični izdaji, o tem, kako ga je Slovenska matica izbrala za urednika in o vzrokih za njegov odstop iz redakcije, je poročala M. Klobčar [2005]. Poudarila je, zakaj je Karel Štrekelj, ki je 20 let pozneje prevzel izdajo, sicer sprejel nekaj Krekovih edicijskih načel (vključil je ljubezenske pesmi, zaradi česar je bil tudi on deležen kritike verskih krogov), v enem od pomembnih načel pa mu (predvsem zaradi obsežnosti dela) ni mogel slediti: Krek si je namreč prizadeval tudi za upoštevanje drugega slovanskega in celo neslovanskega pesemskega izročila, saj je želel izluščiti mitološko osnovo pesmi. To (in Krekovo prizadevanje za jezikovno poenotenje pesmi po načelih takratnega slovanskega knjižnega jezika) bi skoraj onemogočilo hitro izdajo. Krek je še naprej sam vabil k zbiranju ljudskega blaga. Leta 1877 so v *Novicah* izšli njegovi

napotki »O nabiranju narodno-slovstvenega blaga«, v katerih je v današnjem (modernem) smislu pri zbiranju vabil k neposrednemu sodelovanju z udeležbo.¹

KREK IN TRADICIONALNA LITERATURA

Čeprav je iz teh Krekovih prizadevanj jasno, da sta ga zanimala predvsem ljudsko slovstvo in mitologija, se je leta 1867 habilitiral z jezikoslovno razpravo o pridevniku v stari slovanščini in novi slovenščini *Die nominale Flexion des Adjektivs im Alt- und Neuslowenischen*, torej povsem v »filološkem« smislu V. Jagića. Tako kot njegov učitelj Miklošič, ki ga je Krek zelo občudoval, je vse življenje je ostal zvest privrženec njegove »panonske teorije« o starocerkveni slovanščini.² Šele Vatroslavu Oblaku, prav tako Slovencu, slavistu na graški univerzi in enemu od Jagićevih učencev, se je z razpravami o makedonskem dialektu posrečilo zbrati dovolj trdne dokaze proti teoriji o panonskem izviru starocerkvene slovanščine, čeprav je sam v Gradcu še moral predavati o »starocerkveni slovanščini«.

Po habilitaciji in po imenovanju na Univerzi se je Krek večinoma posvetil tradicionalni literaturi,³ ki mu je bila pomembna v okviru kulturne zgodovine, posebno pa ga je pri tem privlačila mitologija. S primerjalno mitologijo se je ukvarjal na svojih predavanjih, precej manj pa v spisih, čeprav je zastopnike mitološke šole (F. I. Buslaev, A. N. Afanasjev, O. F. Miller, pa tudi J. Grimm, A. Kuhn, M. Müller in številni drugi) veliko navajal.

Če izhajamo iz zgodovinsko-primerjalnega jezikoslovja, vede, ki je bila za Kreka »nepodbitna« [1869: 7], vidimo, da je želel pojasniti tudi področja življenja ljudstva, ki jih z drugimi vedami (navedel je zgodovino, geologijo in arheologijo) ni bilo mogoče pojasniti. Njegovi cilji so torej bili, odkriti in rekonstruirati najstarejše jezikovne fenomene, ki bi razkrili skrivnosti duhovnega življenja. Krek je bil privrženec debelne teorije in je izhajal iz indoevropskega prajezika (splošnoarijskega združenja). Čeprav je v svojem glavnem delu razpravljal o valovni teoriji J. Schmidta [Krek 1887: 67 sl., 232 sl.] in ugotovil, da *ni nujno, da se debelna in valovna teorija izključujeta* [Krek 1887: 232], je ostal zvest privrženec debelne teorije. Med procesom diferenciacije arijskega prajezika je po njegovem mnenju nastala tudi *slovanščina (mati vseh slovanskih jezikov)* [Krek 1887: 69], ki jo je treba upoštevati pri raziskovanju mitov. Pri rekonstrukciji skupnega praslovanskega jezika in skupnih slovanskih mitov si je prizadeval za enakopravno upoštevanje slovanskih jezikov in njihovih dialektov. Obžaloval je [Krek 1869: 20], da še ni bilo nobenega vsesplošnega slovanskega slovarja – naloga, ki so se je pozneje lotili prav slavisti v Gradcu [prim. Aitzetmüller in Sadnik 1963–1977].

¹ Prim. besedilo M. Klobčar v tem zborniku oz. Klobčar 2005.

² Še leta 1887 je zapisal: *S tem si v tej zadnji točki deliva mnenje z največjim med vsemi slavisti, ki jezik teh spomenikov (tukaj so mišljeni najstarejši, zapisani v glagolici in cirilici) imenuje staroslovanski* [Krek 1887: 221].

³ * Op. ur.: dobesedni prevedek Krekove *traditionelle Literatur*.

V skoraj vseh poznejših delih se je Krek ukvarjal s problematiko, ki jo je povzel v delu 'Uvod v slovansko literarno zgodovino'.⁴ To delo danes razumemo kot kulturno zgodovino na osnovi jezika in njegovih najzgodnejših produktov. V delih s tega področja je Krek obravnaval le »tradicionalno« literaturo, čeprav njegova definicija literature zajema *skupek duhovnih produktov nekega naroda, ki so se ohranili v pisni ali ustni obliki* [Krek 1887: 479]. »Literatura«, ki se ni prenašala v pisni obliki, temveč z ustnim izročilom (imenuje jo *tradicionalna literatura*), in na katero se osredinja, ustreza temu, kar danes prištevamo k ustni/verbalni folklori.⁵

Povsem v romantičnem duhu najprej enači jezik z narodom, pa tudi literaturo z narodom, saj želi poudariti, da tradicionalna literatura glede na literaturo κατ' ἔξοχὴν *predstavlja izključno teoretični kulturni fond slovanskega ljudstva in jo še danes pogosto najdemo v tistih regijah, pri katerih je bilo zelo malo ali pa skoraj nič zapisane literature* [Krek 1887: 481]. Ker mu gre za mit, se Krek omejuje predvsem na besedila tradicionalne literature, ki nedvomno sodijo v zgodnja obdobja slovanskega ljudstva. Tudi pri teh ugotovitvah o tradicionalni literaturi Krek v opombah pod črto vestno navaja, da so v slovanskem, pa tudi v neslovanskem svetu raziskovalci literature, ki menijo, da ljudsko pesništvo ni tako pomembno kot umetniška poezija (enostransko stališče, kakor meni Krek).⁶

Tradicionalno literaturo deli⁷ na formalno in realno. K prvi spadajo jezik in šege, k drugi pa pravljice, pripovedke, pregovori, čarni izreki, praznoverje, uganke in pesmi.

V svojem glavnem delu je na 246 straneh najprej obravnaval praslovanske razmere in razvoj posamičnih slovanskih jezikov. Sledi prek 200 strani zgodovinskih dejstev, kulturne zgodovine in zgodovine šeg (povsem v herderjanskem romantičnem smislu o Slovanih kot o marljivem in dobrodušnem ljudstvu, ki se ukvarja s poljedelstvom, je svobodoljubno, miroljubno, gostoljubno, veselo itn.)⁸

⁴ Začetki tega so že v spisu »Ueber die Wichtigkeit der slavischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie« [Krek 1869], nato pa prek prve izdaje *Einleitung...* [1874] sežejo v drugo, razširjeno izdajo [1887]. K temu spadajo tudi njegovi »Beiträge zur slawischen Mythologie. Veles, Volos und Blasius« [1876], »Polifem v narodni tradiciji slovanski« [1882] in pesmi o Hildebrandu [1883, 1885].

⁵ Pojem folklorja je v slovenščini prvič uporabil Štrekelj v spisu »Prošnja za narodno blago« iz leta 1887 [Glonar 1923: 19]. Krek opozarja na to, da se v slovenščini izogibamo rabi protislovne besede *lovesnost* za tradicionalno literaturo, ki se nanaša na besedila ustnega izročila, saj ta beseda to obliko literature razlikuje od pisnega izročila »pismenost« ali »književnost« [Krek 1887: 480]. – [Op. ur.: »ustna/verbalna folklorja« – gre za dobeseden prevedek avtorjeve *mündliche/verbale Folklore*, ki se ne prekriva povsem s termini slovstvena folklorja, ustno izročilo, ustno / ljudsko slovstvo, kakor so uveljavljeni v slovenski folkloristiki.]

⁶ Krek navaja V. Belinskega in Rud. Gottschalla.

⁷ Tudi pri tej delitvi je, kakor pri skoraj vseh svojih delih, sledil zgledom iz sekundarne literature, v tem primeru Hahnu [1864].

⁸ V njegovih kulturnozgodovinskih delih so obširnejše opombe o slovanskem poganskem panteonu danes vsekakor zgodovinsko pomembne. Tudi tu je Krek skrbno zbral takrat poznana dejstva in teorije. Opombe o Velesu/Volosu, o katerem je tudi napisal daljšo študijo, bi si zaslužile omembe v današnjih »etnolingvističnih« priročnikih (gl. spodaj), saj so argumenti, na podlagi katerih Krek zavrača izposojanje/prevzem krščanskega Blasiusa, zelo dobri. Danes je nesporno, da je nekdanjega poganskega boga Velesa/Volosa Blasius nadomestil šele v času krščanstva.

Šele v drugi knjigi začne na strani 476 govoriti o tradicionalni literaturi in o *njeni povezavi s kulturno zgodovino, najbolj pa z mitologijo*. Znova se najprej posveti formalnemu ljudskemu slovstvu, torej jeziku in šegam. K jeziku po tej razdelitvi ne sodi njegova podoba, temveč vsebina. Pri tem gre Kreku za vzroke pri tvorbi lastnih in krajevnih imen. Izčrpno obravnava etimologijo besed za rastline, motivacijo za to pa med drugim pojasnjuje z zgledi Vukovih srbskih pesmi. Šege lahko štejemo k tradicionalni literaturi le, kadar spremljajo neko govorno ali peto besedilo. Krek s pomočjo ustreznih pesmi in pravnih navad obravnava letne in pravne šege.

Realni vidik tradicionalne literature obravnava šele od 606. strani. Pri razločevanju med pravljico in povedko sledi bratoma Grimm, ki sta pravljico označila kot bolj »poetično« in povedko kot bolj »zgodovinsko«. Krek je močno kritiziral tudi takrat razširjeno Benfeyovo mnenje, da je Pančatantra osnova vseh evropskih pravljic, prav tako ni obšel teorije N. Stavsova, ki je – ne da bi pri tem izključil možnost, da bi lahko šlo tudi za izposojenke – trdil, da so ruske biline orientalskega izvira. Krek je v ospredje postavil mitološko ozadje številnih starih pravljic. Iz ruskih raziskav (O. Miller, A. N. Afanasjev) je prevzel delitev mitov na tipe oz. stopnje nastajanja mitov, ki izhajajo iz čisto fizičnih pogledov na naravo do teriomorfizma ali zoomorfizma in naposled antropomorfizma. To je s številnimi slovanskimi jezikovnimi oblikami jasno ponazoril s pravljico o boju med svetlobo in temo. Tudi zgodbo o Polifemu je pri številnih ljudstvih in jezikovnih družinah po eni strani uporabil kot dokaz proti teoriji izposoje, po drugi strani pa je navedel številne argumente za to, da ta pripovedka morda izvira iz nekega sončnega mita.

Pregovor je za Kreka zgoščenost splošnega in abstraktnega v nečem posebnem in konkretnem. Znova ga zanimajo predvsem arhaični pregovori, ki jih je za Slovane s prepričljivimi zgledi postavil v čas prehoda med poganstvom in krščanstvom.⁹ Prav tako je obravnaval primere in čarne izreke ter se posvetil mnogim različicam drugega merseburškega čarnega izreka, ki jih je spet uporabil kot dokaz proti teoriji izposoje. Tudi uganko je upravičeno povezal z mitom, saj je v njej mogoče opaziti vrsto starih ostankov metaforičnega jezika. Z uganko je prav tako predstavil stopnje razvoja mita, kakor je storil že pri pravljicah. Pri ugankah je to pojasnil s pomočjo sonca. Kozmične uganke je pozneje v disertaciji v Gradcu raziskovala Linda Sadnik [1953]. Nasploh se pri tem ohranja linija raziskovanja tradicionalne literature, zlasti ugank in pregovorov, ki v Gradcu sega v najnovejši čas [Eismann in Grzybek 1987; Eismann, Grzybek in Mieder 1999–].

Pri analizi pesmi je Kreku izhodišče prvotni sinkretizem umetnosti in vrst, torej koncept, ki ga je v svoji historični poetiki dodelal predvsem A. N. Veselovskij [1940]. Po Krekovem mnenju veliko pesmi, z vso prvotno poezijo vred, izvira iz ljudskih šeg in obredja – in tako

⁹ Tudi tu je navedel zglede za razvoj, ki jih v moderni paremiologiji in frazeologiji povzemata pojma *implicitnost* in *eksplicitnost* [Mokienko 1989: 96–156] in sta danes pomembna vloga v teoriji nastajanja t. i. *majhnih oblik*. Omenja tudi, da so pregovori nekakšne skrajšane pravljice ter da se lahko tudi pravljice pojavljajo kot raztegnjeni pregovori, pri čemer se seveda sklicuje na Wackernagla [Krek 1887: 795 sl.].

tudi tu razkrije vrsto pesmi z mitološkim jedrom. Tudi pri analizi pesmi je znova navedel številne dokaze, ki spodbijajo teorijo o izposoji. Njegova argumentacija pri raziskavah mita tudi v ljudskem slovstvu logično sledi debelni teoriji: če so se temeljni jeziki razvili iz skupnega prajezika, iz katerega so nato nastali posamični jeziki, so morali obstajati tudi pramit, temeljni miti in pozneje tudi posamični miti. Obstajati je moral torej tudi slovanski temeljni mit. Rekonstrukcija tega mita je bila za Kreka v tistem času še *nemogoč podvig* [Krek 1887: 816]. V svojem delu se je omejil na zbiranje gradiva o panteonu starih Slovanov (s pomočjo pisnih virov) ter skušal na primeru tradicionalne literature predstaviti nekaj slovanskih mitologemov. Čeprav se marsikaj do danes ni ohranilo, so Krekove predhodne študije zelo pomembne za prvo prepričljivo rekonstrukcijo slovanske mitologije, ki sta jo zasnovala V. V. Ivanov in V. N. Toporov (1965). Poleg tega je v 'Uvodu v slovansko literarno zgodovino' oz. v študijah o »tradicionalni literaturi«, ki jih to delo vsebuje, postavil temelje za to, kar se je z novejšimi metodami in pod drugim imenom v slavistiki začelo uveljavljati šele od šestdesetih let 20. stoletja, in sicer v disciplini, ki se danes imenuje etnolingvistika. Za najpomembnejše dosežke v tej disciplini je zaslužen predvsem njen največji predstavnik N. I. Tolstoj [1995–]. Zato je toliko bolj obžalovati, da ti raziskovalci v svojih delih Kreka ne omenjajo niti enkrat.

KREK KOT LITERARNI RAZISKOVALEC

Poleg del o tradicionalni literaturi, ki jih danes prištevamo k folkloristiki ali etnolingvistiki, čeprav so kot »majhne oblike« zelo zanimive tudi za literarno vedo, je Krek napisal tudi posebna literarnozgodovinska dela, ta pa nedvomno sodijo na področje literarne vede. Njegova razprava »Die slovenische Literatur« (Slovenska literatura) [Krek 1891] je pregled slovenske literarne zgodovine od prvih začetkov do danes. D. Dolinar [2005] je pomen tega dela uvrstil v slovensko literarno vedo, zato bodo tu navedeni le osnovni vidiki Krekovega dela s področja literarne vede. Tudi v tej kratki »literarni zgodovini« so sprva pomembna kulturnozgodovinska dejstva. Krek je ocenil prispevek literatov k jeziku in posamičnim literarnim zvrstem. Njegovo romantično usmerjeno dojemanje se izraža v oznaki Valentina Vodnika in njegovega dela (*eden najbolj simpatičnih pojavov slovenske literature* [Krek 1891: 438] ... *nesebičen patriot, pedagog in učenjak* [440]). Kljub temu pa je prednost, ki jo daje poetičnemu in literarnemu pred učenim in domoljubnim, jasna pri njegovi oceni Prešerna, ki, kakor piše, *presega Vodnika tako, ... kakor genij presega umetniško razvitega talenta*. Tako se mu je Vodnikovo pesništvo, ki je bilo preprosto in usmerjeno k ljudstvu, zdelo skoraj monotono, Prešerena pa je hvalil, ker *se je spoznal na klasično poezijo in poezijo drugih kulturnih ljudstev* [442]. Sicer je Krek hvalil tudi Vesela-Koseskega, pesnika starih Slovanov – z njegovo smerjo naj bi Slodnjak pozneje povezal tudi Krekove pesniške poskuse [Slodnjak 1958: 183], vendar se mu zdela primerjava njegovih del s Prešernovimi nezanesljiva. Vsekakor pa ga je priznaval kot prevajalca.

V Krekovih presojah moramo marsikaj pripisati preglednemu namenu te kratke slovenske literarne zgodovine. Čeprav nam »literarni zgodovinar« Krek tu ni predložil nikakršne konkretne analize, je vendarle jasno, da je kljub postavitvi literature v splošno kulturno zgodovino, poudarjanju razvoja jezika in kljub njegovi patriotski ljudskovzgojni usmerjenosti njegovo mnenje – predvsem kar zadeva liriko – podprto s širokim literarnovednim znanjem in da se mu je s pomočjo tipičnih kriterijev dejansko posrečilo ločiti literarnovedno oceno od splošne, kulturnozgodovinske, ljudskovzgojne in narodne.

Krek je napisal tudi uvod k zbirki *Slavische Anthologie* ('Slovanska antologija') [Krek 1895]. V njem poudarja, da je Panonija nasploh postala zibelka slovanske literatur [Krek 1895: 6]. Potomce te literature vidi v Bolgariji, Rusiji in Srbiji, čeprav kot edino samostojno delo te poznejše literature navede le Pesnitev o pohodu Igorjevem. Vdor Tatarov, Mongolov in Turkov je onemogočil njen nadaljnji razvoj. Nato povzame pregled stare literature Češke, Poljske in Dubrovnika s skopimi, a ustreznimi ocenami. Tudi v tej predstavitvi še posebej omeni pesnike, ki v svojih duhovnih stvaritvah uporabljajo tudi narodni jezik [9]. S koncem 18. in z začetkom 19. stoletja se je za Kreka začela narodna renesansa slovanskih ljudstev. Poudarja, kakšen pomen sta imela za Čehe Kraljedvorski in Zelenogorski rokopis; o njuni pristnosti so že v tistih časih upravičeno dvomili.¹⁰ Za očeta ideje o kulturni slovanski vzajemnosti seveda imenuje Jana Kollárja, njegovo čudovito ... lirsko-epsko pesnitev Hči slave ('Slávy dcera') pa označi za apoteozo te ideje, ki je bila kot pesnitev namenjena temu, da na ves slovanski svet napravi močan in dolgotrajen vtis [15]. Da se za vsem tem skriva neke vrste poetični ali literarni credo, pa postane jasno, ko začne hvaliti mlajše češke pesnike:

Poetične stvaritve so se postopno znebile partikularističnih tendenc. Njihova vsebina je sestavljena iz splošnočloveških idej. Poezija je kakor čista umetnost in kot takšna služi svojemu namenu. Z vsebino se sklada tudi oblika; poetična tehnika zadovoljuje tudi visoke zahteve. [16]

Za slovensko literaturo deloma dobesedno ponovi to, kar je o njej že napisal v predstavitvi leta 1891. Kratke omembe so deležni najpomembnejši hrvaški, srbski in poljski literati, pa tudi najpomembnejši ruski pisatelji, kar pa, gledano z današnjega stališča, ni povsem razumljivo. Na koncu Krek še poudari, da je renesansa po eni strani jezik in literaturo slovanskega ljudstva združevala, po drugi pa ločevala. Omeni pa tudi nastanek slovaške, dveh lužiškosrbskih in maloruske ali rutenske literature.

Tudi v tem uvodu imamo opraviti z natančnim pregledom, v katerem je poudarjen predvsem pomen slovanskih literatur in kultur z ozirom na narodni jezik in razvoj – literatura je torej znova postavljena v okvir splošnega kulturnega razvoja. Omenjeni so vseslovanski ali vzajemni slovanski odnosi, vendar ne poglobljeno. Tu in tam se prikažejo literarni ali literarnoznanstveni kriteriji, za katere se zdi, da obstajajo tudi neodvisno od celotnega konteksta narodne kulturne zgodovine.

Krek je bil torej v prvi vrsti kulturni zgodovinar, ki je v produktih ljudskega slovstva

¹⁰ Spis V. Jagića »Philologie und Patriotismus« [Jagić 1886] je takrat že izšel.

iskal skupne slovanske značilnosti in narodne posebnosti. Zanimalo ga je, kako je besedna ustvarjalnost pripomogla h kulturnemu razvoju in nastanku narodov, pri tem pa je njegovo pojmovanje zaznamovala še romantiško zaznamovana tradicija. Kot literat pa je imel tudi predstavo o lastni vrednosti slovstva, o slovstvu, ki je, neodvisno od tega, kako pomembno je bilo za kulturni razvoj nekega ljudstva, imelo lastno vrednost in ga je bilo treba ocenjevati z njemu imanentnimi merili. Krek se je teh meril zavedal, čeprav nikoli ni opravil kakšne natančne literarne analize, iz katere bi bila tudi jasno razvidna.

LITERATURA

Aitzetmüller, Rudolf in Linda Sadnik

1963–1975 *Vergleichendes Wörterbuch der slavischen Sprachen. Lieferung 1–7*. Wiesbaden.

Dolenc, Janez

2001 Habilitacija dr. Gregorija Kreka na graški univerzi. *Loški razgledi* 48: 39–49.

Dolar, Darko

2005 Gregor Krek und die slawistische Literaturwissenschaft. *Anzeiger für slavische Philologie* 33: 21–30.

Eismann, Wolfgang in Peter Grzybek

1987 *Semiotische Studien zum Rätsel. Simple Forms Reconsidered II*. Bochum (Bochumer Beiträge zur Semiotik; 7).

Eismann, Wolfgang, Peter Grzybek in Wolfgang Mieder (ur.)

1999– *Phraseologie und Parömiologie*. Hohengehren.

Glonar, Joža

1923 Predgovor. V: *Slovenske narodne pesmi. Zvezek IV*. Ljubljana: Slovenska matica: 3–66.

Hafner, Stanislav

1985 Geschichte der österreichischen Slawistik. V: Hamm, J. in G. Wytrzens (ur.), *Beiträge zur Geschichte der Slawistik in nichtslawischen Ländern*. Wien: 11–88.

Hahn, Johann Georg von

1864 *Griechische und albanische Märchen*. Leipzig.

Ivanov, Vjačeslav V. in Vladimir N. Toporov

1965 *Slavjanskije modelirujuščie semiotičeskie sistemy. (Drevnij period)*. Moskva.

Jagić, Vatroslav

1886 Philologie und Patriotismus. *Archiv für slavische Philologie* 9: 335–344.

1910 *Istorija slavjanskoj filologii*. St.-Peterburg.

Klobčar, Marija

2005 Kreds Auffassung von Volksdichtung. *Anzeiger für slavische Philologie* 33: 71–82.

Krek, Gregor

1869 *Ueber die Wichtigkeit der slavischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie*. Wien (Achtzehn-

- ter Jahresbericht über die steiermärkisch-landschaftliche Ober-Realschule Graz, für das Studienjahr 1869): 1–92.
- 1876 Beiträge zur slavischen Mythologie. Veles, Volos und Blasius. *Archiv für slavische Philologie* 1: 134–151.
- 1882 Polyfem v národnej tradíciji slovanskej. *Kres* 2: 42–52, 103–115, 155–174.
- 1883 Razne malenkosti 5. *Kres* 3: 265–272.
- 1885 Še enkrat nemška pesen o Hildebrandu in njene sestre slovanske. *Kres* 5: 104–112.
- 1887 *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Akademische Vorlesungen, Studien und Streifzüge.* Graz.
- 1891 Die slovenische Literatur. V: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Kärnten und Krain.* Wien: 429–448.
- 1895 Einleitung. V: *Krek, Gregor (ur.), Slavische Anthologie. In deutschen Übersetzungen.* Stuttgart.
- Mokienko, Valerij M.
1989 *Slavjanskaja frazeologija.* Moskva.
- Sadnik, Linda
1953 *Südosteuropäische Rätselstudien.* Graz in Köln (Wiener Slawistisches Jahrbuch, Ergänzungsband I).
- Slodnjak, Anton
1958 *Geschichte der slowenischen Literatur.* Berlin.
- Tolstoj, Nikita I. (ur.)
1995– *Slavjanskije drevnosti. Étnolingvističeskij slovar'.* Moskva.
- Veselovskij, A. N.
1940 *Istoričeskaja poetika.* Leningrad.

GREGOR KREK AND SLAVIC LITERARY STUDIES

Krek was not only a philologist, but also a man of letters. He collected and published songs and poems in various periodicals early in his career. His poetry also shows why his first scholarly efforts were subject to the influence of traditional (i.e., folk) literature.

As the editor of a collection of folk songs, in addition to the collections and material of Stanko Vraz and Emil Korytko, he attempted to take into account other Slavic song heritage as well because he wished to shed light on the mythological basis of song. His disagreement with the Matica, or Slovenian Society, caused him to withdraw from these efforts.

Krek was a faithful adherent of the Pannonian Theory of Old Church Slavic. His goal was to discover and reconstruct the oldest linguistic phenomena in order to reveal the mysteries of mental life. He proceeded from the idea of the Indo-European protolanguage and was an adherent of the Stammbaum theory, despite the realization that the Stammbaum theory and Schmidt's wave theory are not necessary exclusive.

Krek's Einleitung in die slavische Literaturgeschichte (Introduction to the History of Slavic Literature, 1874, 1887) is cultural history based on language and "traditional" literature. In the Romantic spirit, he equated language with the nation, and thus literature with the nation.

For him, traditional literature was the theoretical cultural fund of the Slavic people, for whom there was very little or nearly no written literature. His book discusses traditional literature and its connections with cultural history, especially with mythology. He follows the brothers Grimm in his distinction between the fairy tale and the narrative. Krek foregrounds the mythological background of many old fairy tales. For him, a proverb is a condensation of the general and the abstract into something particular and concrete. He connected riddles with myth, and in them it is possible to observe a series of old remnants of metaphorical language. In his analysis of song, Krek's point of departure was the original syncretism of art and types, as many songs originate from folk customs and rituals. His argumentation in the study of myths follows Stammbaum theory: if the underlying languages developed from a common protolanguage, then there also existed a Slavic proto-myth, underlying myths, and later individual myths. At that time, the reconstruction of the proto-myth was still an impossible feat. His studies are important for the first convincing reconstruction of Slavic mythology (Ivanov and Toporov).

In addition to his works on traditional literature, Krek authored "Die slovenische Literatur" (Slovenian Literature), a survey of Slovenian literature from its beginnings to the present. With the help of typical criteria, Krek distinguished the appraisal of literary studies from cultural historical, popular educational, and national appraisals.

In the introduction to his Slavische Anthologie (Slavic Anthology, 1895), Krek emphasizes the importance of Slavic literature and culture with regard to a national language and development. Literature was once again placed within the framework of general cultural development.

Krek was primarily a cultural historian, and he sought common Slavic characteristics and special national features in folk literature. He was interested in how verbal creativity contributed to cultural development and the emergence of nations, in which his understanding was marked by the Romantic tradition. As a man of letters, he also had a notion of the inherent value of literature, which must be evaluated through its immanent criteria, independently of how important it is for the cultural development of a particular people. Krek was aware of these criteria even though he never conducted any precise literary analyses that would have clearly demonstrated this.

Prof. dr. Wolfgang Eismann
 Institut für Slawistik, Karl-Franzens-Universität Graz
 Merangasse 70, A-8010 Graz, Avstrija
 wolfgang.eismann@uni-graz.at